

ANETA SUCHOŃ

## W kwestii nowego modelu spółdzielczości rolniczej\*

### 1. Wprowadzenie

Podmioty spółdzielcze są ważnym elementem gospodarki większości państw Unii Europejskiej<sup>1</sup>. Co więcej, wpisują się w rozwój społeczeństwa obywatelskiego i stwarzają szansę aktywności zawodowej wielu ludziom, szczególnie tym zamieszkałym na terenach wiejskich<sup>2</sup>. W doktrynie można spotkać opinie, że ruch spółdzielczy stanowi pozytywną odpowiedź na zagrożenia, jakie przynosi współczesny system gospodarki globalnej<sup>3</sup>. Mimo że Komisja Europejska w wielu dokumentach podkreślała, że ekonomia społeczna i spółdzielnie przyczyniają się do realizacji kluczowych celów Unii Europejskiej (takich jak polityka społeczna i zatrudnienie, rozwój regionalny oraz rolnictwo) nie ma ogólnego unijnego aktu prawnego dotyczącego zakładania spółdzielni ani ich spraw organizacyjnych<sup>4</sup>. Zagadnienia te są przedmiotem regulacji krajowych każ-

---

\* Artykuł został przygotowany w ramach własnego projektu badawczego „Spółdzielczość w rolnictwie i na terenach wiejskich w ustawodawstwie polskim oraz wybranych państwach europejskich”. Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

<sup>1</sup> Zob. np. COGECA, *Agricultural Cooperatives in Europa, Main Issues and Trends*, Brussels 2010, s. 5 i n.; M. Andreaus, C. Carini, M. Carpita and E. Costa, *La Cooperazione in Italia: Un'Overview (February 7, 2012)*, „Euricse Working Paper” 2012, nr 27, s. 6 i n.; U. Ott, *Die landwirtschaftlichen Kooperativen in die Europäischen Gemeinschaft*, Berlin 1996, s. 186 i n.

<sup>2</sup> Zob. <http://krs.org.pl> (dostęp: marzec 2013).

<sup>3</sup> Zob. A. Czyżewski, *Procesy globalizacji a spółdzielczość. I Spółdzielcze Forum Ekonomiczno-Gospodarcze*, referat przedstawiony na Konferencji w Kielcach, 16 września 2005 r., [http://krs.org.pl/fotki/sprawozdanie\\_forum.pdf](http://krs.org.pl/fotki/sprawozdanie_forum.pdf) (dostęp: marzec 2013).

<sup>4</sup> Komisja Europejska, *Biała Księga o przedsiębiorstwach spółdzielczych. Dokument konsultacyjny Unii Europejskiej*, Bruksela 2001, s. 3 i n.

dego państwa członkowskiego. Wyjątkiem jest spółdzielnia europejska, której ogólne zasady działania zawarte zostały w rozporządzeniu Rady nr 1435/2003/WE z 22 lipca 2003 r. w sprawie statutu spółdzielni europejskiej<sup>5</sup>, uzupełnione przez dyrektywę Rady nr 2003/72/WE z 22 lipca 2003 r.<sup>6</sup>

Wyróżnić można zróżnicowane źródła regulacji prawnych dotyczących problematyki spółdzielczości. W takich państwach, jak: Niemcy, Austria czy Finlandia, odnotować należy odrębne akty prawne o spółdzielniach. Z kolei we Włoszech czy w Holandii podstawowe przepisy dotyczące omawianych podmiotów zamieszczone są w kodeksie cywilnym. Natomiast Francja poza ogólną ustawą o statusie spółdzielni z 1947 r. ma także rozbudowane przepisy szczególne odnoszące się do wybranych branż spółdzielczości. Przykładowo problematyka spółdzielni rolniczych zawarta została w kodeksie rolnym (księga V, tytuł II)<sup>7</sup>. Interesująca sytuacja występuje w Danii. Mimo że jest to kraj, w którym spółdzielczość rolnicza jest bardzo rozwinięta (zwłaszcza w sektorze rolnym), działalność tego rodzaju podmiotów uregulowana jest przede wszystkim Aktem o przedsiębiorstwach handlowych (*Bekendtgørelse om lov om visse erhvervsdrivende virksomheder*), wspólnym dla wszystkich rodzajów podmiotów gospodarczych. Podobnie w Wielkiej Brytanii, gdzie ustawodawstwo odnoszące się do spółdzielni jest bardzo ogólne (wręcz znikome w porównaniu np. z Francją), większe znaczenie mają statuty i akty wewnętrzne<sup>8</sup>.

Polska jest przykładem państwa, w którym obowiązuje odrębna ustawa z 16 września 1982 r.<sup>9</sup> – Prawo spółdzielcze. Mimo że ten akt prawny był wielokrotnie nowelizowany, w niewielkim jednak zakresie

<sup>5</sup> Dz. Urz. WE L 207 z 18 sierpnia 2003 r., s. 1.

<sup>6</sup> Dyrektywa Rady nr 2003/72/WE z 22 lipca 2003 r. uzupełniająca statut spółdzielni europejskiej w odniesieniu do zaangażowania pracowników, Dz. Urz. WE L 207 z 18 sierpnia 2003 r., s. 25.

<sup>7</sup> Ch. Chômél, *France w: Study on the Implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE), Part II. National Report*, Bruksela 2010, s. 519-545.

<sup>8</sup> O. F. van Bekkum, G. van Dijk, *Agricultural Co-operatives in the European Union. Trends and Issues on the Eve of the 21<sup>st</sup> Century*, Van Gorcum 1997, s. 50 i n. Zob. też A. Suchoń, *Spółdzielnie w rolnictwie w wybranych państwach Europy Zachodniej; aspekty prawne i ekonomiczne*, „Problemy Rolnictwa Światowego” 2012, nr 8, s. 93-103.

<sup>9</sup> T.jedn.: Dz. U. 2003, Nr 188, poz. 1848 ze zm. (dalej jako: Prawo spółdzielcze). Ustawodawca zdecydował się na początku lat dziewięćdziesiątych na nowelizację wspomnianego aktu prawnego, a nie na uchwalenie nowej ustawy.

porusza problematykę spółdzielni rolniczych. Mianowicie część pierwsza ustawy zawiera przepisy wspólne dla wszystkich spółdzielni, druga natomiast – przepisy szczególne, w tym dotyczące spółdzielni produkcji rolnej. Polski model spółdzielczości jest tradycyjny i nie uwzględnia przemian społeczno-gospodarczych, jakie zaszły na wsi. Inna sytuacja występuje w wielu państwach Europy Zachodniej, w których następowały nowelizacje przepisów spółdzielczych. Ich główne przesłanie to wprowadzenie uproszczeń w zakresie zakładania i funkcjonowania tych podmiotów<sup>10</sup>.

Od wielu lat wysuwane są w polskiej doktrynie postulaty w zakresie stworzenia nowego modelu spółdzielczości, w tym rolniczej. Konieczność zmiany przepisów prezentowało w swoich opracowaniach wielu autorów. Wspomnieć trzeba przede wszystkim o K. Pietrzykowskim<sup>11</sup>, H. Ciochu<sup>12</sup> czy D. Mierzwie<sup>13</sup>. Podejmowane były także próby stworzenia nowych przepisów poświęconych spółdzielczości. Znalazło to odbicie w projektach aktów prawnych<sup>14</sup>. Żaden z nich nie wszedł jednak w życie. W związku z tym, że w ciągu ostatnich miesięcy złożono do Sejmu RP kilka projektów ustaw z zakresu prawa spółdzielczego<sup>15</sup>, w styczniu 2013 r. powołana została Komisja Nadzwyczajna do ich rozpatrzenia. Projekty te jednak

---

<sup>10</sup> Zob. np. M. Geschwandtner, M. Helios, *Genossenschaftsrecht. Das neue Genossenschaftsgesetz und die Einführung der Europäischen Genossenschaft*, Freiburg-Berlin-München 2006; T. Brockmeier, *Zur Reform des deutschen Genossenschaftsgesetzes – Frischer Wind durch das Statut der Europäischen Genossenschaft (SCE)*, w: T. Brockmeier, U. Fehl (red.), *Volkswirtschaftliche Theorie der Kooperation in Genossenschaften*, „Marburger Schriften zum Genossenschaftswesen” 100, 2007, s. 831-894; C. Borzaga, A. Fici (red.), *La riforma delle società cooperative*, Trento 2004; A. Fici, *Cooperative sociali e riforma del diritto societario*, „Rivista di diritto private” 2004, nr 1; M. Dellinger, *Aktuelle Aenderungen im Genossenschaftsrecht*, „Raiffeisenblatt” 2006, nr 10; I. Snaith, *United Kingdom, w: Study on the Implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE). Part II. National Report*, Bruksela 2010, s. 971-997; A. Suchoń, *Spółdzielczość rolnicza w Niemczech*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2012, nr 1, s. 239-266.

<sup>11</sup> Np. K. Pietrzykowski, *Kierunki zmian w prawie spółdzielczym*, w: *Spółdzielczość wiejska w perspektywie integracji z Unią Europejską*, Zakopane 1997, s. 175 i n.

<sup>12</sup> H. Cioch, *Spółdzielczość rolnicza w świetle projektu nowej ustawy – Prawo spółdzielcze*, „Rejent” 2005, nr 1, s. 34 i n.

<sup>13</sup> D. Mierzwa, *Przedsiębiorstwo spółdzielcze. Tradycja i współczesność*, Wrocław 2010.

<sup>14</sup> Np. Projekt ustawy – Prawo spółdzielcze przygotowany przez Zespół Ekspertów powołany przez Prezydenta RP A. Kwaśniewskiego (wrzesień 2004 r.); Projekt ustawy przygotowany przez Komisję Nadzwyczajną Sejmową IV kadencji (2005 r.).

<sup>15</sup> Trzy poselskie projekty ustawy – Prawo spółdzielcze: druk nr 515, druk nr 980, druk nr 1005, [www.sejm.gov.pl](http://www.sejm.gov.pl) (dostęp: marzec 2013).

w bardzo ograniczonym zakresie zajmują się bezpośrednio spółdzielczością rolniczą<sup>16</sup>.

Celem artykułu jest zatem próba sformułowania propozycji odnoszących się do projektowanego nowego modelu spółdzielczości rolniczej. Potrzebę badań uzasadnia m.in. objęcie naszego rolnictwa Wspólną Polityką Rolną. Zmieniły się uwarunkowania społeczno-gospodarcze, inaczej prezentuje się otoczenie rolnictwa i sytuacja producenta rolnego. Po uzyskaniu przez nasz kraj członkostwa w Unii Europejskiej rolnicy dostrzegli potrzebę powrotu do idei współpracy, która zapewni korzystniejszą pozycję wobec dużych podmiotów handlowych i przetwórców, dostęp do tańszych środków produkcji, niezbędnych usług, możliwość lepszego dostosowania produkcji do popytu oraz wymogów rynku<sup>17</sup>. To właśnie głównie dzięki świetnie funkcjonującym spółdzielniom we Francji, Danii czy Niemczech pozycja producentów rolnych w tych krajach jest silniejsza niż w Polsce.

## 2. Ogólne założenia do przepisów o spółdzielniach rolniczych

Obecnie w obszarze wsi i rolnictwa funkcjonuje około 3 tys. podmiotów spółdzielczych. Są to przede wszystkim spółdzielnie mleczarskie, ogrodniczo-pszczelarskie, zaopatrzenia i zbytu „Samopomoc Chłopska”, spółdzielnie kółek (usług) rolniczych, spółdzielnie produkcji rolnej, banki spółdzielcze, spółdzielcze grupy producentów rolnych<sup>18</sup>. Na działalność tych podmiotów wpływa bardzo rozbudowany katalog aktów prawnych. Poza wspomnianą już ustawą – Prawo spółdzielcze istotne są chociażby Kodeks cywilny<sup>19</sup>, ustawa z 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa<sup>20</sup>, ustawa z 11 kwietnia 2003 r.

---

<sup>16</sup> Projekt PSL-u oraz Ruchu Palikota zawiera zmodyfikowane przepisy dotyczące spółdzielni produkcji rolnej oraz spółdzielni kółek rolniczych. Projekt PO przewiduje, że do czasu uchwalenia nowych przepisów będą miały zastosowanie dotychczas obowiązujące regulacje o spółdzielni produkcji rolnej oraz spółdzielni kółek rolniczych.

<sup>17</sup> Zob. <http://krs.org.pl> (dostęp: maj 2013).

<sup>18</sup> Zob. szerzej np. Krajowa Rada Spółdzielcza, *Perspektywy rozwoju grup producentów rolnych do roku 2013*, Warszawa 2008; D. Mierzwa, *Spółdzielczość rolnicza w procesie zmian*, w: S. Sokołowska, A. Bisaka (red.), *Wies i rolnictwo w procesie zmian. Szanse rozwojowe rolnictwa w przestrzeni europejskiej*, Opole 2008, s. 188.

<sup>19</sup> Dz. U. Nr 16, poz. 93 ze zm.

<sup>20</sup> T.jedn.: Dz. U. 2012, poz. 1187 ze zm.

o kształtowaniu ustroju rolnego<sup>21</sup>, ustawa z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach<sup>22</sup>, ustawy związane z podatkami<sup>23</sup> czy akty prawa unijnego<sup>24</sup>. Wprowadzanie nowego modelu spółdzielczości w rolnictwie wymagać będzie zmian także niektórych z wymienionych aktów prawnych. Jednocześnie ze względu na ograniczone ramy artykuły rozważania będą się koncentrowały tylko na wybranych propozycjach przepisów, które powinny zostać zawarte w ustawach podstawowych, czyli spółdzielczych.

Pod względem legislacyjnym postulat wprowadzenia regulacji poświęconej spółdzielniom rolniczym może być zrealizowany w różny sposób. W tym miejscu rozważyć należy dwie możliwości. Pierwsza polegałaby na uregulowaniu całej problematyki spółdzielczości, w tym rolniczej, w jednej ustawie spółdzielczej. Zasadne jednak wydaje się zwrócenie uwagi na to, że zakres spraw związanych ze spółdzielczością jest szeroki, co oznacza, że regulacja ta byłaby rozbudowana. Ponadto konieczność powiązania przepisów poświęconych tejże instytucji z polityką rolną powodowałaby konieczność częstych nowelizacji. Takie rozwiązanie nie byłoby korzystne chociażby z tego powodu, że powszechnie uważa się, iż Prawo spółdzielcze ma być kompleksem norm względnie stabilnych, stanowiących trwałą podstawę spółdzielczości.

Druga możliwość polegałaby na uchwaleniu odrębnej ustawy o spółdzielczości rolniczej. Podstawowe zasady zakładania i funkcjonowania zawarte byłyby w ustawie ogólnej Prawo spółdzielcze, a szczególne rozwiązania w odrębnym akcie prawnym. Rozwiązanie takie występuje w wypadku spółdzielni socjalnych oraz mieszkaniowych. Biorąc pod uwagę obce porządki prawne, warto wspomnieć o Francji. W państwie tym obowiązuje bowiem ogólna ustawa o statucie spółdzielni z 1947 r., a szczegółowe rozwiązania dotyczące spółdzielni rolniczych zawarto w kodeksie rolnym<sup>25</sup>.

<sup>21</sup> T.jedn.: Dz. U. 2012, poz. 803.

<sup>22</sup> Dz. U. Nr 88, poz. 983 ze zm.

<sup>23</sup> Np. ustawa z 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.jedn.: Dz. U. 2010, Nr 95, poz. 613 ze zm.); ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (t.jedn.: Dz. U. 2011, Nr 74, poz. 397 ze zm.); ustawa z 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t.jedn.: Dz. U. 2006, Nr 136, poz. 969 ze zm.).

<sup>24</sup> Np. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. Urz. UE L 05.277.1 ze zm.).

<sup>25</sup> Zob. na temat spółdzielni rolniczych we Francji np. E. N. Martine, *Sociétés coopératives et groupements agricoles*, „Revue de Droit Rural” 2000, nr 281, s. 157-165; J. M. Gilardeau,

Mając na uwadze powyższe spostrzeżenia, wydaje się, że najlepszym rozwiązaniem legislacyjnym jest druga propozycja, tj. zamieszczenie przepisów odnoszących się do konstrukcji w ogólnej ustawie – Prawo spółdzielcze, a tych bardziej szczegółowych uwzględniających specyfikę spółdzielczości rolniczej – w odrębnej ustawie. Takie rozwiązanie służyłoby stabilizacji podstawowych regulacji dotyczących spółdzielczości, a jednocześnie umożliwiłoby dostosowanie szczególnych rozwiązań do realiów społeczno-gospodarczych. Nowy model spółdzielczości rolniczej obejmowałby spółdzielnie rolników oraz inne, w tym rolnicze spółdzielnie produkcyjne, spółdzielnie kółek rolniczych, spółdzielnie mleczarskie. Bezsprzecznie coraz większym zainteresowaniem będą się cieszyły spółdzielnie działające na rzecz gospodarstw rolnych, tzw. branżowe. Natomiast prawdopodobnie nastąpi dalszy spadek liczby rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz spółdzielni kółek rolniczych. Takie podmioty jednak nadal prowadzą działalność i gwarantują pracę członkom, domownikom i innym mieszkańcom wsi, a – jak wiadomo – na wsi wskaźnik bezrobocia jest wysoki. Poza tym członkowie, którzy wnieśli wkłady do spółdzielni, nie zawsze są czy to przygotowani do samodzielnego prowadzenia gospodarstwa rolnego, czy też tym zainteresowani. Dlatego rozważyć należy kwestię przyszłości omawianych spółdzielni i ram prawnych, w jakich mają działać.

Przy podejmowaniu próby zarysowania prawnego modelu spółdzielczości rolniczej zasadne wydaje się uwzględnienie kilku założeń. Po pierwsze, przepisy powinny uwzględniać międzynarodowe zasady spółdzielcze, czyli: dobrowolnego i otwartego członkostwa, demokratycznej członkowskiej kontroli, ekonomicznego uczestnictwa członków (ich współodpowiedzialności), autonomii i niezależności, szkolenia, oświaty i informacji, troski o lokalną społeczność. Są one częścią Deklaracji spółdzielczej tożsamości i stanowią o charakterze spółdzielni jako podmiotu gospodarczego i jej odmienności od spółki prawa handlowego. Zostały uznane przez Organizację Narodów Zjednoczonych, Międzynarodową Organizację Pracy i włączono je do wielu narodowych regulacji spółdzielczych<sup>26</sup>. Nowe regulacje powinny uwzględniać także wartości spółdzielcze.

---

J. P. Moreau, *Code rural: commenté et annoté*, Paris 1995, s. 10 i n.; French Ministry of Agriculture and Fisheries Edited, *Agricultural Cooperation in France*, Paris. Wersje uaktualniona i przetłumaczona z języka francuskiego na język angielski przez Coop de France, lipiec 2005; R. Mellerio, B. Gréteau, *Les coopératives agricoles à l'heure des rapprochements capitalistiques*, „La Semaine juridique entreprise et affaires” 2012, nr 46, s. 18 i n.; D. Hiez, *Poursuite de la lente évolution des coopératives agricoles*, „Revue des Sociétés” 2008, nr 2, s. 305 i n.

<sup>26</sup> Zob. np. Projekt PSL, druk nr 980, [www.sejm.gov.pl](http://www.sejm.gov.pl) (dostęp: styczeń 2013).

Zaliczamy do nich: samopomoc, samoodporność, demokrację, równość i sprawiedliwość, solidarność<sup>27</sup>.

Po drugie, regulacja prawna nie powinna mieć charakteru ani zbyt protekcyjnego, ani zbyt liberalnego. Raczej opowiedzieć się należy za regulacją pośrednią. Oczywiście w stosunku do obecnych przepisów zwiększyć należy stopień swobody spółdzielni. Więcej spraw powinno należeć do kompetencji walnego zgromadzenia i zostać zawartych w statucie. Nadmiar przepisów bezwzględnie obowiązujących w formie nakazów czy zakazów może wpływać negatywnie na nastawienie rolników do ruchu spółdzielczego. Najbardziej skutecznym środkiem wydają się instrumenty zachęcające strony do określonego postępowania za pomocą różnorodnych bodźców, zwłaszcza finansowych.

Po trzecie, podczas tworzenia nowego modelu spółdzielczości należy nawiązać do dorobku legislacyjnego krajów zachodnioeuropejskich. Jak już zaznaczono, spółdzielczość rozwija się w wielu państwach Europy Zachodniej<sup>28</sup>, co jest często wynikiem wprowadzenia przez ustawodawcę odpowiednich, usprawniających ich działalność instrumentów (np.: niewielka liczba założycieli, uproszczenia w zakresie zarządzania i prowadzenia walnego zgromadzenia, głosowanie drogą elektroniczną czy pocztową, członkostwo inwestorów, transakcje z nieczłonkami tylko do określonej kwoty, poszerzenia praw członków). Jednak na przestrzeni lat dodano również instrumenty o charakterze ekonomicznym. Duży wpływ na ich rozwój ma Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej i możliwość korzystania ze środków unijnych<sup>29</sup>. Warto zwrócić uwagę na to, że w wielu krajach wprowadzono ulgi i zwolnienia w podatkach dla podmiotów spółdzielczych. Należy stwierdzić, że katalog instrumentów prawnych jest odmienny w każdym prawodawstwie. Modyfikacje te powodują rozszerzenie instrumentarium lub jego zmniejszenie.

Po czwarte, konstrukcja powinna uwzględniać specyfikę działalności rolniczej i odpowiadać aktualnym społeczno-gospodarczym potrzebom

<sup>27</sup> Zob. [http://www.mleczarstwopolskie.pl/uploads/2010/kodeks\\_dobrych\\_praktyk.pdf](http://www.mleczarstwopolskie.pl/uploads/2010/kodeks_dobrych_praktyk.pdf) (dostęp: styczeń 2013).

<sup>28</sup> Zob. np. S. Carmignani, *La societa in agricoltura*, Milano 1999, s. 325 i n.; C. Borzaga, C. Carini, E. Costa, M. Carpita, M. Andreas, *La cooperazione in Italia nel 2008*, „Euricse Working Papers” 2012, nr 26, s. 4 i n.; A. Suchoń, *Spółdzielnie w rolnictwie w wybranych państwach Europy Zachodniej; aspekty prawne i ekonomiczne*, „Problemy Rolnictwa Światowego” 2012, nr 8, s. 93-103; R. Spear, A. Westall, A. Burnage, *Support for Farmers' Cooperatives; Country Report: The United Kingdom*, Wageningen UR 2012, s. 10-50.

<sup>29</sup> Zob. np. A. Suchoń, *Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na rozwój spółdzielczości rolniczej*, „Polityki Europejskie, Finanse i Marketing” 2012, nr 8, s. 438-452.

prowadzenia działalności, sprostać wymaganiom rynku i wzrastającej konkurencji. Oznacza to, że regulacje muszą być dostosowane do zmian ekonomicznych zarówno w aspekcie organizacyjnym (chodzi w szczególności o szybkie, skuteczne działanie organów spółdzielni), jak i w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej.

Po piąte, przedstawiając model spółdzielczości rolniczej, nawiązać należy do projektów ustaw Prawa spółdzielczego z 2012 r., złożonych w sejmie przez Platformę Obywatelską, Polskie Stronnictwo Ludowe oraz Ruch Palikota.

### 3. Struktura nowej ustawy oraz podstawowe pojęcia

Nowa ustawa o spółdzielniach rolniczych powinna składać się z dwóch części. Pierwszej ogólnej, w której winna być zawarta definicja spółdzielni rolniczej oraz regulacje dotyczące zakładania i funkcjonowania spółdzielni (oczywiście rozwiązania różniące się od tych zawartych w ogólnej ustawie – Prawo spółdzielcze). W sprawach nieuregulowanych w proponowanej ustawie nadal bowiem miałyby zastosowanie regulacje Prawa spółdzielczego. Natomiast część szczegółowa ustawy obejmowałaby przepisy odnoszące się do wybranych branż, tj. spółdzielni rolników, mleczarskich, produkcji rolnej, spółdzielni kółek rolniczych.

Nie ulega wątpliwości, że podczas konstruowania nowego modelu spółdzielczości rolniczej do naszego porządku prawnego wprowadzić należy normatywną definicję spółdzielni rolników. W związku z tym, że będzie to jeden z rodzajów spółdzielni, zasadne wydaje się jednak nawiązanie na początku do tego pojęcia. Obecnie obowiązująca definicja spółdzielni zawarta w ustawie z 1982 r. nie uwzględnia w wystarczającym zakresie najważniejszej cechy: czyli jej założenia w celu zaspokojenia potrzeb ekonomicznych i społecznych jej członków. „Deklaracja spółdzielczej tożsamości” określa, że „spółdzielnia jest autonomicznym zrzeszeniem osób, które zjednoczyły się dobrowolnie w celu zaspokojenia swoich wspólnych aspiracji i potrzeb ekonomicznych, społecznych i kulturalnych poprzez współposiadane i demokratycznie kontrolowane przedsiębiorstwo”<sup>30</sup>.

Definicja spółdzielni we wszystkich trzech projektach ustaw spółdzielczych z 2012 r. (PO, PSL, Ruch Palikota) jest podobna. Pozytywnie ocenić należy nawiązanie do wspomnianej Deklaracji spółdzielczej toż-

<sup>30</sup> Zob. <http://krs.org.pl> (dostęp: maj 2013).

samości. W świetle projektów spółdzielnia jest samorządnym i niezależnym zrzeszeniem osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, do którego przynależność jest dobrowolna, a członkostwo – dostępne dla wszystkich osób na zasadach określonych w ustawie i statucie. Celem spółdzielni jest zaspokajanie wspólnych potrzeb członków i ich rodzin oraz aspiracji gospodarczych, społecznych i kulturalnych przez stanowiące wspólną własność i demokratycznie kierowane przedsiębiorstwo. Niemniej jednak wątpliwości interpretacyjne budzi użycie łącznika koniunkcji, czyli „i”, w wypadku działania na rzecz rodzin. W takiej sytuacji niezbędna wydaje się definicja rodziny, gdyż w języku potocznym występuje w szerszym i węższym znaczeniu. Poza tym wątpliwość mogą wystąpić w wypadku konfliktów rodzinnych czy separacji małżonków. Problemy mogą powstać także z określeniem „stanowiące wspólną własność przedsiębiorstwo”<sup>31</sup>.

Nawiązanie do definicji spółdzielni europejskiej (zawartej w rozporządzeniu unijnym nr 1435/2003) pozwala zaproponować następującą definicję. Mianowicie: spółdzielnia jest zrzeszeniem o nieokreślonej liczbie członków, której celem jest zaspokajanie ich potrzeb lub wspieranie ich działalności gospodarczej lub społecznej, w szczególności przez zawieranie z nimi porozumień o dostawę towarów lub o świadczenie usług bądź wykonanie pracy.

W dalszej kolejności warto się zastanowić nad definicją spółdzielni rolniczej. Można przyjąć, że są to spółdzielnie prowadzące działalność rolniczą lub spółdzielnie, których członkami są w większości producenci rolni, a ich celem jest zaspokajanie wspólnych ich potrzeb związanych w szczególności z zaopatrzeniem, zbytem, przetwórstwem produktów rolnych, usługami agrotechnicznymi, podwyższeniem kwalifikacji czy dochodów członków.

W ramach spółdzielni rolniczych wyróżnić należy rolnicze spółdzielnie produkcyjne. Podstawowy problem postulowany od wielu lat przez

---

<sup>31</sup> Według art. 3 obecnie obowiązującego Prawa spółdzielczego oraz projektów ustaw spółdzielczych majątek spółdzielni jest prywatną własnością jej członków. Wprowadzenie tejże regulacji po transformacji ustrojowej wiązało się z odróżnieniem własności prywatnej od państwowej. W wyroku z 9 lipca 2003 r. Sąd Najwyższy (III KK 334/02) orzekł, że: „artykuł 3 Prawa spółdzielczego, w jego brzmieniu po nowelizacji z 1994 r., nie pozbawia spółdzielni własności jej majątku i nie czyni spółdzielców współwłaścicielami w rozumieniu prawa cywilnego, a jedynie zalicza własność należącą do spółdzielni, jako osoby prawnej, do kategorii własności prywatnej, a nie jak ongiś spółdzielczej” (Lex/el.). Zasadne zatem wydaje wykreślenie tego budzącego wątpliwości interpretacyjne przepisu. Należy bowiem pamiętać, że spółdzielnia jest osobą prawną i tworzy własny majątek. Warto także dodać, że w wielu krajach majątek likwidowanej spółdzielni nie jest w całości dzielony pomiędzy członków, ale w części przekazywany na specjalny fundusz rozwoju spółdzielczości.

Krajowy Związek Rewizyjny Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych to uznanie tego rodzaju spółdzielni za wielorodzinne gospodarstwa rolne. Podzielić należy zaproponowaną w art. 91 projektu PSL-u z 2012 r. definicję określającą, że przedmiot działalności rolniczej spółdzielni produkcyjnej to prowadzenie wspólnego wielorodzinnego gospodarstwa rolnego oraz działalność na rzecz gospodarstw członków i innych gospodarstw rolnych. Spółdzielnia może również prowadzić inną działalność gospodarczą.

Do spółdzielni rolniczych zaliczyć należy także spółdzielnie kółek rolników. Według obecnej definicji przedmiotem gospodarczej działalności spółdzielni kółek rolniczych (usług rolniczych) jest świadczenie usług dla rolnictwa i innych rodzajów usług wynikających z potrzeb środowiska wiejskiego. Spółdzielnia może również zajmować się wytwarzaniem środków i materiałów dla rolnictwa, przetwórstwem rolnym i produkcją rolną (prowadzeniem gospodarstwa rolnego).

Ustawa o spółdzielniach rolniczych powinna zawierać także przepisy o spółdzielniach rolników. Taki typ spółdzielni postulowano już w 2004 r. w projekcie PSL-u o spółdzielniach rolniczych, a jego głównym pomysłodawcą był obecny minister rolnictwa S. Kalemba<sup>32</sup>. Wprowadzenie takich spółdzielni do naszego systemu prawnego zostało także zaproponowane w 2012 r. przez PiS w przedłożonym Sejmowi projekcie<sup>33</sup>. Są to spółdzielnie, którym celem jest prowadzenie przez rolników producentów wspólnej działalności na rzecz ich gospodarstw rolnych, w szczególności zaopatrzenie, zbytność, przetwórstwo, standaryzacja, marketing, podwyższanie kwalifikacji, poprawa jakości handlowej produktów rolnych<sup>34</sup>.

## **4. Propozycje rozwiązań prawnych w zakresie zakładania i spraw organizacyjnych spółdzielni**

### **A. Założenie spółdzielni i jej członkowie**

Kolejnym niezmiernie istotnym zagadnieniem jest wprowadzenie w nowym modelu spółdzielczości rolniczej uproszczeń w zakresie zakła-

---

<sup>32</sup> Projekt ustawy o spółdzielniach rolników załączony do pisma posłów PSL-u z 5 marca 2004 r. Zob. też <http://www.stanislawkalemba.pl/oldweb/doc007.htm> (dostęp: marzec 2013).

<sup>33</sup> Zob. [www.sejm.gov.pl](http://www.sejm.gov.pl) (dostęp: marzec 2013).

<sup>34</sup> Projekt PSL-u z 2004 r.

dania tych podmiotów. W większości ustawodawstw europejskich w ostatnich latach nastąpiło zmniejszenie liczby założycieli. Przykładowo w Niemczech wystarczą trzy osoby, a we Francji – siedem podmiotów. Zasada ogólna wynikająca z włoskiego kodeksu cywilnego określa, że liczba założycieli spółdzielni nie może być mniejsza od dziewięciu. Artykuł 2522 wł. k.c. wprowadza jednak uproszczenie: gdy członkami są osoby fizyczne, do założenia spółdzielni wystarczą trzy osoby<sup>35</sup>. Natomiast do powołania nowej spółdzielni w Holandii wymaga się z reguły tylko dwóch założycieli, którzy są pierwszymi członkami spółdzielni<sup>36</sup>.

W świetle złożonych w polskim parlamencie trzech projektów ustaw spółdzielczych spółdzielnia musi mieć co najmniej pięciu członków. Natomiast ta, której członkami zgodnie ze statutem mogą być wyłącznie osoby prawne, liczy co najmniej trzy podmioty. Zasadne wydaje się wprowadzenie dla spółdzielni rolniczych reguły minimum trzech członków zarówno w odniesieniu do osób fizycznych, prawnych, jak i spółdzielni, w której członkami są i osoby fizyczne, i prawne. Obecnie występują problemy interpretacyjne, gdy założycielami są podmioty o zróżnicowanym statusie, tj. osoby fizyczne i prawne.

Co do zasady członkami spółdzielni powinny być podmioty, które są w stanie podjąć określone zadania na rzecz spółdzielni, np. świadczyć pracę lub dostarczyć produkty rolne. Jednocześnie należy zaznaczyć, że wiele ustawodawstw, np. niemieckie, włoskie czy francuskie, przewiduje możliwość wprowadzenia do statutu postanowienia o włączenie w poczet członków inwestorów, czyli podmiotów, które nie będą np. dostarczać produktów czy też świadczyć pracy na rzecz spółdzielni. Ich celem jest jedynie uzyskanie zysku z zainwestowanego kapitału. W związku z tym, że wiele polskich spółdzielni rolniczych potrzebuje środków finansowych na rozwój działalności, wprowadzenie takiego instrumentu wydaje się zasadne. Może on zostać umieszczony w ogólnych przepisach prawa spółdzielczego albo w ustawie o spółdzielniach rolniczych.

---

<sup>35</sup> Zob. szerzej np. T. Alberto, C. Giorgio, *Commentario breve al Codice civile*, Padova 2011, s. 2511 i n.; A. Fici, *Italian Co-operative Law Reform and Co-operative Principles*, „Euricse Working Papers” 2010, nr 10, s. 3 i n.; S. Carmignani, *Le società agricole*, w: L. Costato, A. Germanò, E. Rook Basile, *Trattato di diritto agrario*, t. 1, 2011, s. 231-262.

<sup>36</sup> Ogólnie system prawny dotyczący spółdzielni obowiązujący w Holandii uważany jest za liberalny. W państwie tym można łatwo założyć spółdzielnię i poszerzyć jej przedmiot działalności. Zob. np. Ch. Lucas, *Das Genossenschaftsrecht der Niederlande*, t. 47, Aachen 2001, s. 10 i n.

## B. Przynależność do związku rewizyjnego

W świetle art. 240 Prawa spółdzielczego spółdzielnie mogą zakładać związki rewizyjne i przystępować do takich związków. Liczba założycieli związku rewizyjnego nie może być mniejsza niż 10. Podobne rozwiązanie proponuje art. 157 projektu PSL-u. Warto dodać, że niektóre ustawodawstwa przewidują obowiązkową przynależność do związku rewizyjnego. Przykładem jest np. austriacka ustawa (*Revisionsverband*). Rozwiązanie takie ma zalety i wady. W literaturze austriackiej podkreśla się, że z jednej strony obowiązkowa przynależność do związku rewizyjnego daje członkom większe gwarancje prowadzenia spraw spółdzielni zgodnie z przepisami i na korzyść członków. Poza tym pozwala na szybsze wykrycie nieprawidłowości, co jest szczególnie istotne w wypadku spółdzielni z nieograniczoną odpowiedzialnością członków. Z drugiej strony opłaty związane z kontrolą i audytem mogą niekiedy powodować problemy finansowe, w szczególności małym spółdzielniom i początkowym okresie działalności<sup>37</sup>.

Co więcej, niektóre ustawodawstwa przewidują specjalną kontrolę procesu tworzenia (rejestracji wstępnej kontroli) przez związki rewizyjne. Mianowicie w Niemczech wraz z wnioskiem o rejestrację założyciele muszą przedstawić zaświadczenie, że po rejestracji w sądzie spółdzielnia będzie dopuszczana do członkostwa w związku (§ 11 ust. 2 nr 3 *Genossenschaftsgesetz*<sup>38</sup>), jak również pisemną opinię związku o procesie tworzenia nowego podmiotu. Dopiero po rejestracji spółdzielnia uzyskuje osobowość prawną.

Funkcjonowanie związków rewizyjnych wpisuje się w V oraz VI zasadę spółdzielczą, czyli kształcenia, szkolenia i informacji oraz współpracy między spółdzielniami. Dlatego należy rozważyć wprowadzenie w ustawie obowiązku przynależności spółdzielni rolniczych do związków rewizyjnych. W tego rodzaju podmiotach niezmiernie istotne jest, po pierwsze, przeprowadzanie lustracji przez osoby mające wiedzę specjalistyczną i doświadczenie w zakresie działalności spółdzielni związanej z rolnictwem; po drugie ze względu na zmieniające się przepisy, chociaż-

---

<sup>37</sup> D. Roessl, E. Reiner 2010: *Austria, w: Study on the Implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE), Part II. National Report*, Bruksela 2010, s. 325-342.

<sup>38</sup> *Gesetz betreffend die Erwerbs und Wirtschaftsgenossenschaften*, ogłoszona 1 maja 1889 r. (RGBl., s. 55 ze zm.), weszła w życie 1 października 1889 r. Obecna nazwa: *Genossenschaftsgesetz* (dalej jako: GenG).

by związane z finansowaniem unijnym, podatkami, Wspólną Polityką Rolną, potrzebne są wspólne szkolenia, wymiana doświadczeń, reprezentacja na szczeblu krajowym, fachowe czasopisma związku rewizyjnego.

### C. Statut

Spółdzielnie są podmiotami, które działają na rzecz członków. Nie ulega zatem wątpliwości, że powinni mieć oni większą swobodę w zakresie decydowania o kształcie prowadzonej działalności, co znajduje odzwierciedlenie w statucie i uchwałach. Chodzi o wprowadzenie większego liberalizmu polegającego na możliwości decydowania o sprawach dotyczących organizowania i funkcjonowania spółdzielni przez samych spółdzielców. Jest to tendencja, która występuje w większości państw Europy Zachodniej.

Analizowane projekty ustaw spółdzielczych z 2012 r. powiększają liczbę zagadnień, które mogą zostać uregulowane w statucie, a liczba przepisów bezwzględnie obowiązujących zmniejsza się. Jednocześnie zasadny wydaje się postulat wprowadzenia swobody w zakresie decydowania o nowej kategorii członków inwestorów, określenie warunków ich przyjęcia i wypłaty nadwyżki bilansowej. Większa dowolność powinna odnosić się także do zasad głosowania, tj. odstąpienia od zasady jeden członek – jeden głos.

Ustawa o spółdzielniach rolników powinna przewidywać wprowadzenie w statucie możliwości uzyskania przez spółdzielców „dodatkových korzyści” proporcjonalnie do liczby i jakości transakcji, jakie każdy członek dokonuje w ramach spółdzielni. W tym zakresie warto skorzystać z rozwiązań Włoch. Prawo tego państwa rozróżnia „dywidendę” i „dodatkové korzyści”, które są uregulowane w odrębnych przepisach (2545-*sexies* wł. k.c.)<sup>39</sup>. Mianowicie art. 2514 wł. k.c. odnosi się do dywidendy jako zysku od kapitału, natomiast „dodatkové korzyści” należy traktować jako dodatek dla spółdzielców za cenę płaconą przy zakupie towarów i usług od spółdzielni albo jako wynagrodzenie za ich pracę na rzecz organizacji, czy też dostarczanie produktów rolnych w wypadku spółdzielni rolników<sup>40</sup>.

<sup>39</sup> A. Fici, Ch. Strano, *Italy*, in: *Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE)*, Part II. National Report, Brussels 2009, s. 682 i n.

<sup>40</sup> Według 2545-*sexies* wł. k.c. akt założycielski określa kryteria udzielania „dodatkových korzyści” dla członków proporcjonalnie do ilości i jakości wymiany wzajemnościowej.

## D. Zasady głosowania

Od wielu lat zarówno w Polsce, jak i innych państwach dyskutowana jest propozycja zniesienia zasady, że każdemu członkowi spółdzielni przysługuje jeden głos. Zwolennicy odejścia od tej reguły podkreślają, że zróżnicowanie liczby głosów przysługujących poszczególnym członkom na walnym zgromadzeniu w zależności od wartości posiadanych udziałów, wkładów pieniężnych czy gruntowych będzie ich zachęcało do wnoszenia wyższych udziałów i wkładów, co z kolei wpłynie korzystnie na sytuację finansową spółdzielni<sup>41</sup>. Z drugiej jednak strony przyznanie każdemu członkowi spółdzielni jednego głosu odróżnia tę formę prawną od spółek kapitałowych. Dlatego słuszne wydają się rozwiązania wprowadzone przez niektóre ustawodawstwa europejskie. Mianowicie dopuszczenie możliwości przyznania członkowi więcej niż 1 głosu, ale w pewnych granicach określonych przez bezwzględnie obowiązujące przepisy.

W Niemczech według art. 43 Genossenschaftsgesetz każdy członek ma jeden głos. Statut może jednak przewidywać prawo do kilku głosów. Przesłanki do takiego działania powinny być określone w statucie i uwzględnić następujące kryteria: prawo do kilku głosów powinno być zagwarantowane tylko tym członkom, którzy wspierają szczególnie działalność spółdzielni, poza tym żadnemu z członków nie można przyznać więcej niż 3 głosy. Natomiast według włoskiego kodeksu cywilnego każdy członek ma prawo głosu na walnym zgromadzeniu niezależnie od wartości wniesionego wkładu (art. 2538 wł. k.c.). Inaczej niż w spółkach liczba głosów nie zależy od wkładu finansowego, ale opiera się na samym fakcie członkostwa (demokratyczna zasada zarządzania). Jednakże istnieją pewne wyjątki od reguły „jeden członek – jeden głos”, a dokładniej przepisy dopuszczają, aby statut spółdzielni określał odstępstwa od niej, ale tylko w pewnych granicach<sup>42</sup>.

Projekty ustawy z 2012 r. przewidują odejście od zasady jeden członek – jeden głos w odniesieniu do spółdzielni produkcji rolnej. Zasadne jednak wydaje się wprowadzenie ogólnej reguły możliwości odstępstwa od zasady jeden udział – jeden głos w ustawie o spółdzielniach rolniczych. Otóż statut spółdzielni może stanowić, że członek spółdzielni, który wniósł większą ilość udziałów, wkład gruntowy lub pieniężny albo ze

<sup>41</sup> Zob. np. [www.krs.gov.pl](http://www.krs.gov.pl) (dostęp: marzec 2013).

<sup>42</sup> Zob. szerzej T. Alberto, C. Giorgio, *Commentario breve...*, s. 2511 i n.; A. Fici, Ch. Strano, *op. cit.*, s. 688 i n.

względu na szczególne zaangażowanie się w sprawy spółdzielni (np. przez pracę, dostarczanie produktów rolnych) może mieć większą liczbę głosów. Szczegółowe zasady ich przyznawania ma zawierać statut. Jednocześnie ustawa powinna stanowić, że żadnemu z członków nie można przyznać więcej niż np. 4 głosy.

## E. Organy spółdzielni

Organami spółdzielni są: walne zgromadzenie (albo zebranie przedstawicieli i zebrania grup członkowskich), rada nadzorcza oraz zarząd. Projekty wprowadzają kilka nowych rozwiązań odnośnie do zasad ich działania. Przede wszystkim w spółdzielni, która zrzesza mniej niż 10 członków, a także w spółdzielni zrzeszającej mniej niż 50 członków, której statut tak stanowi, nie wybiera się rady nadzorczej, a jej ustawowe uprawnienia i obowiązki przysługują walnemu zgromadzeniu. Pozytywnie ocenić należy nowe propozycje, jednakże w wypadku spółdzielni rolniczych rada powinna być obligatoryjna już w spółdzielniach powyżej 30 członków lub 40 pracowników. W obcych porządkach prawnych funkcjonują uproszczenia w tym zakresie. Niemieckie prawo przewiduje możliwość rezygnacji z rady nadzorczej w małych spółdzielniach liczących nie więcej niż 20 członków (§ 9 ustęp 1 GenG). Natomiast austriacka ustawa określa, że gdy spółdzielnia ma co najmniej 40 pracowników, wtedy konieczne jest powołanie rady nadzorczej<sup>43</sup>.

Jeżeli chodzi o zarząd, to pozytywnie ocenić należy regulacje zawarte w projektach, że statut może przewidywać zarząd jednoosobowy, którym jest prezes, i ustalać wymagania, jakie powinny spełniać osoby wchodzące w skład zarządu lub prezes w zarządzie jednoosobowym. Natomiast zasadny wydaje się postulat wprowadzenia do ustawy o spółdzielniach rolników rozwiązań obowiązujących w niektórych krajach, że w skład zarządu mogą wchodzić tylko osoby będące członkami spółdzielni albo że powinna je tworzyć przeważająca liczba członków. Regulacja taka ma zabezpieczyć w większym zakresie działanie przez zarząd na rzecz i w interesie członków producentów rolnych.

W związku z tym, że spółdzielnia jest zrzeszeniem ludzi, a nie kapitału, a w świetle projektu statut może stanowić, że jeżeli liczba członków przekroczy 100, walne zgromadzenie zostanie zastąpione przez zebranie

<sup>43</sup> Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften, RGBl. 1873, nr 70 ze zm.

przedstawicieli, warto rozważyć wprowadzenie do ustawy o spółdzielniach rolników rozwiązania występującego w innych systemach prawnych. Mianowicie przykładowo, gdy walne zgromadzenie zostało zastąpione przez zgromadzenie delegatów, statuty mogą postanowić, że niektóre ważne decyzje są nadal podejmowane przez wszystkich członków. Nie ulega wątpliwości, że zebranie odpowiedniego kworum w spółdzielniach liczących wielu członków stanowi problem. Uwzględniając to zagadnienie, a także biorąc pod uwagę rozwój techniki, wiele państw wprowadziło regulacje pozwalające na głosowanie za pomocą poczty elektronicznej czy korespondencyjnie. W takim jednak wypadku zawiadomienie o zwołaniu walnego zgromadzenia musi zawierać pełną treść proponowanej uchwały. Takie rozwiązanie powinno zostać także wprowadzone do polskiego systemu prawnego, mianowicie albo do ogólnej ustawy – prawo spółdzielcze albo do ustawy o spółdzielniach rolników. Chodzi głównie o spółdzielnie mleczarskie, ponieważ jej członkami są często producenci rolni z różnych części kraju.

## F. Wypowiedzenie członkostwa

Ze spółdzielczej zasady otwartych drzwi wynika nie tylko możliwość przystąpienia do spółdzielni po spełnieniu odpowiednich przesłanek ujętych w przepisach czy statucie, ale także rezygnacja z członkostwa. Jednocześnie należy wyjaśnić, że wystąpienie ze spółdzielni łączy się ze zwrotem wpłaconej na udziały kwoty. Rezygnacja z członkostwa dużej liczby osób w tym samym czasie czy też spółdzielców o dużej wartości udziałów może mieć negatywny wpływ na funkcjonowanie spółdzielni rolniczej.

W świetle projektów ustaw spółdzielczych z 2012 r. członek spółdzielni może z niej wystąpić za wypowiedzeniem dokonany na miesiąc przed końcem miesiąca kalendarzowego, chyba że statut przewiduje dłuższy termin. Wypowiedzenie powinno być dokonane w formie pisemnej pod rygorem nieważności. Aby zachować ciągłość prowadzenia działalności gospodarczej, szczególnie spółdzielni działających w rolnictwie (np. mleczarskich), istotna jest regulacja wprowadzająca dłuższy termin wypowiedzenia. Chodzi o zachowanie stabilnych dostaw (np. mleka) i zapewnienie czasu na znalezienie przez spółdzielnie potrzebnego surowca. Przykładowo w świetle prawa niemieckiego członkostwo w spółdzielni może być rozwiązane za wypowiedzeniem z zachowaniem odpowiedniego terminu. Zgodnie z § 65 GenG minimalny termin wynosi trzy miesiące

przed końcem roku budżetowego, a maksymalny – pięć lat. Jednakże okres wypowiedzenia może być przedłużony do maksymalnie 10 lat w spółdzielni, która składa się z przedsiębiorców spełniających przesłanki określone w niemieckim kodeksie cywilnym. Gdy okres wypowiedzenia wynosi dwa lata lub więcej, członek ma dodatkowe prawo do wypowiedzenia członkostwa z powodów osobistych lub ekonomicznych. Ponadto wygasa ono, jeśli ustawowe czy statutowe wymagania nie są spełnione przez członków spółdzielni (§ 67 GenG), w wypadku śmierci członka (§ 77 GenG) czy przez odmowę przyjęcia warunków kontynuacji członkostwa w wypadku połączenia<sup>44</sup>.

Według niemieckiej ustawy udział byłego członka wypłaca się co do zasady w ciągu 6 miesięcy od ustania członkostwa w spółdzielni. Ze względu jednak na fakt, że np. statut może przewidywać zachowanie minimalnej wysokości funduszu udziałowego oraz że występują czasami członkowie tzw. inwestorzy, którzy z reguły nabyli większą ilość udziałów, możliwe jest określenie innego terminu zwrotu kwot z udziałów w statucie. Poza tym statut może także przewidywać stworzenie specjalnego funduszu na wypadek wystąpienia członków ze spółdzielni. Wtedy zwrot udziałów nie narusza płynności finansowej spółdzielni.

Dlatego zasadne wydaje się wprowadzenie do ustawy o spółdzielniach rolników regulacji określającej, że minimalny termin wypowiedzenia wynosi 4 miesiące, ale statut może przewidzieć dłuższy termin, który jednak nie powinien przekroczyć dwóch lat. Jednocześnie zasadne wydaje się wprowadzenie dodatkowej konstrukcji zakończenia członkostwa<sup>45</sup>, mianowicie nie tylko na podstawie wypowiedzenia, ale także w niektórych sytuacjach na podstawie umowy (porozumienia stron) pomiędzy członkiem spółdzielni rolniczej a spółdzielnią. Natomiast wypłata udziału powinna nastąpić maksymalnie w ciągu 3 lat od zakończenia członkostwa. Rozważyć także należy możliwość stworzenia w większych spółdzielniach specjalnego funduszu na wypadek wystąpienia ze spółdzielni.

---

<sup>44</sup> A. Gätsch, *Verfassung der Genossenschaft*, w: M. Helios (red.), *Beck'sches Handbuch der Genossenschaft*, Th. Strieder, München 2009, s. 211 i n.

<sup>45</sup> W wyroku z 6 marca 2009 r. Sąd Najwyższy (II CSK 513/08) orzekł, że: „w świetle art. 22 ustawy z 1982 r. – Prawo spółdzielcze niedopuszczalne jest rozwiązanie stosunku członkostwa za obopólnym porozumieniem stron bez zachowania terminu i okresu wypowiedzenia przewidzianego przez statut. Wypowiedzenie członkostwa powinno być dokonane pod rygorem nieważności na piśmie, co wynika *expressis verbis* z tego przepisu. Nie można zatem przyjmować wypowiedzenia czy rozwiązania członkostwa *per facta concludentia*, np. wskutek wycofania przez członka udziałów” (Lex/el).

## G. Przekształcenia organizacyjne spółdzielni

Projekty ustaw z 2012 r. w rozdziale pod tytułem przekształcenia organizacyjne spółdzielni przewidują przepisy dotyczące połączenia i podziału spółdzielni. Natomiast nie ma regulacji dotyczących łączenia się spółdzielni z innymi podmiotami, np. spółkami. Zasadne wydaje się poszerzenie tej problematyki w ustawie o spółdzielniach rolników albo w ustawie – prawo spółdzielcze. W tym zakresie warto nawiązać do rozwiązań niemieckich. Z dniem 1 stycznia 1995 r. weszła w życie niemiecka ustawa z 1994 r. o przekształceniach (Umwandlungsgesetz)<sup>46</sup>. Ten akt prawny ma zastosowanie nie tylko w odniesieniu do spółdzielni, ale także innych podmiotów, m.in. spółki z o.o., spółki akcyjnej, spółki komandytowej w wypadku połączenia, podziału, przekształcenia. Co istotne, również spółki kapitałowe mogą przekształcić się w spółdzielnię. Jak pokazuje praktyka, niektóre spółki decydują się w Niemczech właśnie na taką procedurę. Dotyczy to szczególnie podmiotów działających w zakresie energii odnawialnej, prowadzących biogazownie. Zasadny jest zatem postulat wprowadzenia do naszego systemu prawnego regulacji pozwalającej na łączenie spółek kapitałowych ze spółdzielniami i przekształcanie spółek kapitałowych w spółdzielnie.

## 5. Przepisy odnoszące się do poszczególnych rodzajów spółdzielni rolniczych

Przepisy szczególne w proponowanej ustawie o spółdzielniach rolników powinny w pierwszej kolejności odnosić się do rolniczych spółdzielni produkcyjnych. Powinny one zawierać obecnie obowiązujące regulacje poświęcone temu rodzajowi producenta rolnego ze zmianami wynikającymi z konieczności dostosowania ich działalności do aktualnych wymogów społeczno-gospodarczych. Przepisy te powinny określać, kto może być członkiem spółdzielni. Mianowicie rolnicy będący: 1) właścicielami lub posiadaczami samoistnymi gruntów rolnych; 2) dzierżawcami, użytkownikami lub innymi posiadaczami zależnymi gruntów rolnych. Członkami spółdzielni mogą być również inne osoby mające kwalifikacje przy-

---

<sup>46</sup> Gesetz zur Bereinigung des Umwandlungsrechts z 28 października 1994 r. (BGBl. I, s. 3210; 1995 I, s. 428), zmienione ustawą z 22 grudnia 2011 r. (Gesetzes vom 22. Dezember 2011 (BGBl. I, s. 3044; dalej jako: UmwG).

datne do pracy w spółdzielni. Nie ulega wątpliwości, że istotnymi zagadnieniami w tego typu spółdzielniach są wkłady gruntowe, w tym szczególnie zasady ich wnoszenia, wycofywania oraz rozporządzania nimi. Poza tym, biorąc pod uwagę, że zarówno członkowie, jak i niektórzy domownicy są pracownikami RSP, muszą istnieć przepisy poświęcone tym problemom. Poza tym przyjęcie w poczet członków może być uzależnione od odbycia okresu kandydackiego. W takim wypadku statut powinien wskazywać organ właściwy do przyjmowania kandydatów, określać czas trwania okresu kandydackiego oraz prawa i obowiązki kandydatów. Takie rozwiązanie zostało zaproponowane w projekcie PSL-u i zasługuje na aprobatę.

Proponowana ustawa powinna także zawierać szczególne przepisy dotyczące spółdzielni rolników. Jej członkami mogą być producenci rolni wytwarzający w swoich gospodarstwach produkt lub grupę produktów rolnych, ze względu na które spółdzielnia jest założona, czyli osoby fizyczne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej oraz osoby prawne prowadzące gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym lub prowadzące działalność rolniczą w zakresie działań specjalnych produkcji rolnej<sup>47</sup>.

Niemniej jednak zasadne wydaje się postanowienie, że członkami mogą być także inne osoby mające kwalifikacje przydatne do pracy w spółdzielni.

Spółdzielnie rolników to z reguły spółdzielnie branżowe mające działać na zasadach podobnych do obecnie funkcjonujących grup producentów rolnych. Nowa ustawa powinna określać, że przychody ze sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach członków powinny stanowić co najmniej połowę przychodów grupy ze sprzedaży produktów lub grup produktów, dla których grupa została utworzona. Jednym z głównych założeń zakładania takich spółdzielni branżowych byłaby możliwość uzyskania wyższej ceny sprzedaży produktów rolnych albo ich dalsze przetwórstwo. Dlatego statut oraz umowy członkowskie powinny określać obowiązujące członków grupy zasady produkcji, w tym dotyczące jakości i ilości produktów lub grup produktów oraz sposoby przygotowania ich do sprzedaży. Gdyby spółdzielnie takie chciały uzyskać status grupy producentów rolnych, musiałyby dodatkowo spełnić wymagania określone w ustawie z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych.

---

<sup>47</sup> Zob. np. projekt PSL-u o spółdzielniach rolników z 2004 r. oraz projekt PIS-u z 2012 r. ([www.sejm.gov.pl](http://www.sejm.gov.pl)).

W związku z tym, że przedmiotem działalności spółdzielni rolniczych jest także przetwórstwo, do tego rodzaju podmiotów można zaliczyć spółdzielnie mleczarskie. Jednocześnie należy pamiętać, że są one przedsiębiorcami skupującymi mleko, ich członkami w znakomitej większości są producenci rolni posiadający kwoty mleczne. Poza tym na ich funkcjonowanie wpływa szereg innych przepisów, zwłaszcza odnoszących się do rynku mleka oraz zachowania bezpieczeństwa żywności w czasie przetwarzania mleka. Zasadny zatem wydaje się postulat zawarcia w ustawie o spółdzielniach rolników przepisów dotyczących np. podstawowych elementów wieloletniej umowy kontraktacji mleka przez spółdzielcę.

## 6. Podsumowanie

Podsumowując rozważania poświęcone nowemu modelowi spółdzielczości rolniczej, podkreślić jeszcze należy, że zasadne jest uchwalenie nowego prawa spółdzielczego oraz odrębnej ustawy o spółdzielniach rolniczych. Nie ulega jednak wątpliwości, że doprowadzenie do zakończenia procedury legislacyjnej będzie procesem trudnym i raczej długotrwałym. Świadczy o tym fakt, że mimo wielokrotnego podejmowania prób uchwalenia nowych regulacji, żadna z ustaw nie weszła w życie. Być może problem polegał na tym, że propozycje zmian przygotowywane były przez różne ugrupowania polityczne, a prezentowane rozwiązania czasami znacznie się różniły. Obecnie wszystkie ugrupowania polityczne deklarują pomoc dla ruchu spółdzielczego. Poza tym powołana została Komisja Nadzwyczajna w Sejmie do rozpatrzenia złożonych projektów prawa spółdzielczego. Zasadne wydaje się twierdzenie, że zespół powinien skorzystać z doświadczeń polskich spółdzielców praktyków oraz naukowców zajmujących się problematyką spółdzielczą. Ustawa powinna uwzględniać potrzeby obywateli, w tym producentów rolnych, wynikające ze zmieniających się stosunków społeczno-gospodarczych. Rolniczy ruch spółdzielczy tworzą zróżnicowane podmioty. Z jednej strony działają one po to, aby jego członkowie byli bardziej konkurencyjni na rynku europejskim, jak ma to miejsce w wypadku spółdzielczych grup producentów rolnych, z drugiej strony zaś – aby spełnić cele socjalne. Mogą one rozwiązać problemy wielu mieszkańców wsi związanych z bezrobociem czy niepełnosprawnością (spółdzielnie socjalne).

Dla rozwoju spółdzielczości rolniczej oprócz nowych przepisów prawnych niezbędne jest także stworzenie silnej struktury, takiej, jaka występuje w państwach starej Unii Europejskiej, łącznie z jej organizacjami. Wspomnieć chociażby można o Deutscher Raiffeisenverband e.V. w Niemczech, Coop de France we Francji oraz Federation of Danish Cooperatives w Danii. Podejmują one działania mające chronić interesy spółdzielni rolników na szczeblu krajowym, unijnym oraz światowym. Poza tym nie ulega wątpliwości, że procesy globalizacji i instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej spowodują, że następować będzie dalszy proces konsolidacji spółdzielni, np. mleczarskich. Nieuniknione jest także zmniejszanie się liczby producentów rolnych, co oznacza niższą liczbę członków. Dlatego, aby zwiększyć konkurencyjność polskich producentów rolnych, niezbędne są przepisy prawne, które będą ułatwiały wspólne działanie i do niego zachęcały, a nie stawiały bariery w tym zakresie.

## **ON THE NEW AGRICULTURAL CO-OPERATIVE MODEL**

### **S u m m a r y**

The aim of this paper is an attempt to formulate some proposals regarding the new model of an agricultural cooperative. The general assumptions to the draft law on agricultural cooperatives and the definition of agricultural cooperatives is examined, and the new proposals of legal solutions pertaining to creating cooperatives and their organisational matters are analysed in detail. In the conclusion it is stated that the process of adoption of the new cooperative law and the law on cooperatives will be lengthy and difficult. However, a new law and new regulations are necessary in order to increase the competitiveness of Polish agricultural producers who should be encouraged to joint actions rather than discouraged by impeding barriers being erected.

## **SULLA QUESTIONE DEL NUOVO MODELLO DI COOPERATIVITÀ AGRICOLA**

### **R i a s s u n t o**

Lo scopo dell'articolo è un tentativo di formulare proposte riguardanti il nuovo modello di cooperatività agricola. L'oggetto delle considerazioni sono i presupposti generali del progetto di legge sulle cooperative agricole e la definizione delle cooperative agricole. L'analisi dettagliata abbraccia nuove proposte di soluzioni giuridiche nell'ambito dell'istituzione e delle questioni organizzative di questo genere di cooperative. Conclu-

dendo, l'autrice ha affermato che il processo di arrivare all'approvazione della nuova legge del Diritto delle cooperative nonché della legge sulle cooperative agricole sarà difficile e piuttosto di lunga durata. Tuttavia, non vi è dubbio che al fine di aumentare la competitività dei produttori agricoli polacchi sono indispensabili le norme che faciliteranno e incentiveranno l'azione di agire insieme, invece di essere un ostacolo in questo ambito.